

6. Загоровская О.В. Экспрессивные и эмоционально-оценочные компоненты значения слова (к изучению оснований семантических процессов) // Семантические процессы в системе языка: Межвуз. сб. науч. трудов. – Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1984. – С. 31–40.

7. Кравченко М.В. Зменшено-емоційні іменники в сучасній українській мові // Городенська К.Г., Кравченко М.В. Словотвірна структура слова. – К.: Наук. думка, 1981. – С. 109–186.

8. Нецименко Г.П. Закономерности словообразования, семантики и употребления существительных с суффиксами субъективной оценки в современном чешском языке // Исследования по чешскому языку: Вопросы словообразования и грамматики / Под ред. А.Г. Широковой. – М.: Изд-во АП СССР, 1963. – С. 105–158.

9. Олексенко В.П. Словотвірні категорії суфіксальних іменників: Монографія. – Херсон: Айлант, 2001. – 240 с.

10. Харченко В.К. Взаимодействие коннотативных признаков, созначений в семантике слова // Лексические и грамматические компоненты в семантике языкового знака: Межвуз. сб. науч. трудов. – Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1983. – С. 47–52.

11. Шаховский В.И. Лексикография и коннотативная семантика // Лексические и грамматические компоненты в семантике языкового знака: Межвуз. сб. науч. трудов. – Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1983. – С. 27–34.

УДК 81'373.612.2

ЄМЕЦЬ О.В.
(Хмельницький)

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІ ТРОПИ ЯК ПРОБЛЕМА СТИЛІСТИКИ І ПЕРЕКЛАДУ

У статті розглядаються типи і стилістичні функції тропів, що базуються на алюзіях. Визначаються основні прийоми перекладу інтертекстуальних тропів у художніх і газетних текстах.

Інтертекстуальність є однією з головних лінгвістичних категорій. “Під інтертекстуальністю розуміється включення до тексту цілих інших текстів з іншим суб’єктом мовлення або їх фрагментів у вигляді цитат, ремінісценцій та алюзій” [1, с. 351]. Проблема вивчення інтертекстуальності викликає інтерес літературознавців, спеціалістів зі стилістики, перекладознавства. Разом з тим лінгвістичні аспекти використання алюзій ще достатньо мірою не вивчені. Більше того, ряд вчених [2; 6] відносять алюзії до тропів, з чим ми не можемо погодитися. На наш погляд, інтертекстуальні алюзії є основою створення ряду тропів, тим третім компонентом образу, який Річардз називав “ground” (основою зіставлення) [3, с. 60].

Метою роботи є виявлення основних тропів, що базуються на інтертекстуальних зв’язках, та особливостей їх перекладу у художніх і газетних текстах.

Як відзначає Н.О. Фатєєва, інтертекстуальний зв’язок стає особливо виразним, якщо посилення на інтертекст входить до складу тропу [4, с. 35]. Тропи, які базуються на інтертекстуальних зв’язках, будемо називати **інтертекстуальними тропами**. У таких тропах поєднується перенос назви та смислу іншого тексту, що надає компонентам тексту полісемантичності. Як показало наше дослідження близько 100 мовних одиниць, що базуються на алюзіях, найчастіше інтертекстуальними тропами є антономазія, порівняння, а також метафора і гіпербола.

Антономазія базується на узагальненні рис відомих літературних персонажів, за якими закріпились певні аксіологічні характеристики: *Now, if you are a good little girl and sleep sound so the Sandman won't have to throw sand in your eyes, Santa Claus will bring something nice for Christmas* (С. Himes). У більшості випадків переклад антономазії не становить значних труднощів, цей інтертекстуальний троп може передаватися повним перекладом або перекладом з поясненням. *I spoke last week to the science fiction writer Arthur Clarke, the Nostradamus of space, whose predictions, among other things, have included the development of the communication satellite* (“The Observer”). У цьому фрагменті інтертекстуальна антономазія перекладається дословно, без пояснення, оскільки базується на експліцитній алюзії: *the Nostradamus of space – Нострадамус космосу*. Значного стилістичного і прагматичного ефекту досягає використання інтертекстуального порівняння. Найчастіше використовуються біблійні та міфологічні алюзії, алюзії до відомих художніх творів і літературних казок. Біблійні алюзії, що є основою порівняння, передають високі духовні та естетичні якості, емоції: *His eyes rested happily on the spreading green of the bread-fruit trees. By George, it's like the garden of Eden!* (W. Maugham). У цьому випадку порівняння передає захоплення красою природи. Використання алюзії може сприяти створенню розгорнутої метафори: *True, in the old age we live under the Shadow of*

Death, which, like a sword of Damocles, may descend at any moment (S. Butler). Тут у контексті експліцитна алюзія *the sword of Damocles* набуває філософського змісту, причому порівняння розгортається у метафору. У перекладі слід повністю відтворити як алюзію, так і всі компоненти розгорнутої метафори: *Дійсно, у похилому віці ми живемо під тінню смерті, яка, як Дамоклів меч, може вразити нас у будь-який момент*. Як показав наш досвід, проведення занять з інтепретації тексту, студенти розуміли смисл цієї алюзії, але неточно перекладали речення, не сприймаючи повністю розгорнуту метафору смерть – меч.

Інтертекстуальні тропи – метафори, порівняння – можуть мати комплексний, синкретичний характер. Алюзія може бути основою гіперболічного порівняння або метафори: *I, whose loveliness is more than the loveliness of that Grecian Helen, of whom they used to sing, and whose wisdom is wider, ay, far more wide and deep than the wisdom of Solomon the Wise* (H. Rider Haggard). Інтертекстуальний зв'язок включає зіставлення з ідеальними прикладами, відомими з Біблії, класичної літератури, як у наведеному прикладі з Хаггарда – порівняння з грецькою Єленою як ідеалом краси та царем Соломоном як зразком мудрості. Гіперболічний характер має інтертекстуальна метафора з роману С. Паретскі, де поліцейський детектив не лише порівнює свою роботу з подвигами Геракла, а вважає, що він перевершив античного героя, оскільки вичистив Авгієві стайні злочинності: *“What are you doing, Warshawski?” – “Cleaning the Augean stables, Todd. You can call me Hercules, Although I think he had some help. In a way I outperformed him!”* Такі інтертекстуальні тропи, що включають поєднання метафори або порівняння з гіперболою, можна назвати комбінованими, або синкретичними тропами. Вони мають значний стилістичний ефект та важливе прагматичне значення.

Синкретичний характер можуть мати також епітети, які базуються на експліцитних алюзіях. У характеристиці одного з журналів автор газетної статті використовує гіперболічний та мейотичний епітети: *The magazine has a Lilliputian circulation and a Herculean task: winning for the people of the world one of the basic of human rights, the freedom of expression* (“The Guardian”). Антитеза двох епітетів *Lilliputian – Herculean* підсилює високе моральне значення журналу. У перекладі першого означення варто використати вилучення алюзії – *мізерний (маленький) наклад*, тоді як другий інтертекстуальний епітет варто відтворити, враховуючи його аксіологічний ефект. Словосполучення *Herculean task* можна передати або повним перекладом (*Гераклове завдання*), або з заміною образу на більш стерте, але також гіперболічне означення – *титанічне завдання*. У цілому у перекладі важливо зберегти синкретичні інтертекстуальні тропи, але певні лексичні заміни можливі, що зумовлено нормами української мови.

Особливо цікаве і водночас складне явище – використання авторами алюзій для власної міфотворчості, як у творах Апдайка, Томаса. В оповіданні Ділана Томаса “The Visitor” інтертекстуальність реалізується взаємодією кельтського фольклору та біблійної міфології. Жінка на імя Райенон, яка доглядає за хворим поетом, асоціюється з біблійною Марією: *She had gone and had returned with food, as simply as a maiden out of the Old Testament. Her name meant nothing. She had a strange name out of the Bible. Such a woman had washed the body after it had been taken off the tree*. Насправді, імя Райенон не згадується у Біблії, це ім'я однієї з кельтських богинь, що мала трьох птахів, які могли повертати до життя мертвих та виліковувати хворих і вважались супутниками богині мудрості [4, с. 738]. Томас створює складний образ – встановлює зв'язок кельтського імені з Біблією, актуалізує значущість героїні у кельтській міфології, завдяки чому образ героїні набуває високого духовного значення. У перекладі обов'язково треба подати пояснення алюзії у виносках. Духовний смисл біблійних алюзій – одна з головних особливостей інтертекстуальних тропів. Одна з метафор в оповіданні Томаса “The Mouse and the Woman” включає перенесення біблійної історії у сучасну оповідь: *God, whom he had searched for in his loneliness, had formed her for his mate as Eve for Adam out of Adam's rib*. Ця експліцитна алюзія може бути перекладена повністю: *Бог, якого він шукав у своїй самотності, створив її для нього як пару, подібно до того як Єва була створена для Адама з Адамового ребра*.

Широке використання інтертекстуальних тропів, основою яких є біблійні алюзії, може перетворити не лише художні тексти, але й газетні і журнальні статті на метафоричні тексти. Інтерес становить стаття “The Media and the Truth” у газеті “The Washington Times”, присвячена моральним якостям журналістів. Стаття включає два семантичні поля – “Релігія” та “Журналізм”. Через всю статтю проходять дві ключові метафори – Євангеліє від св. Іоанна є євангелієм для мас-медіа, а правила поведінки журналістів – це 10 заповідей: *So here are my 10 Commandments – my rules of moral conduct – that apply with particular force to editors and TV producers*.

У цілому як алюзії, так і інтертекстуальні тропи у газетних текстах базуються на достатньо відомих джерелах. Проте імпліцитні алюзії, або алюзії без атрибуції, є більш складними для декодування. Американський журнал “Newsweek” орієнтований на освічених читачів. Деякі алюзії, що лежать в основі інтертекстуальних метафор, знайомі його читачам, як, наприклад посилання на

“Маніфест” Карла Маркса в одному з недавніх номерів, винесене у сильну позицію – перше речення статті: *A specter is haunting Russia – the specter of corruption*. Сама фраза є іронією і водночас антитезою до відомої фрази Маркса про привид комунізму. У перекладі алюзія-метафора передається подібно до фрази Карла Маркса: *Привид бродить по Росії – привид корупції*. Дуже виразна і складна інтертекстуальна метафора використана у журналі “Newsweek” у статті, присвяченій глобальній економічній кризі: *After weeks of fiddling while the global financial system burned...* Ця метафора базується на неатрибутованій історичній алюзії і має важливий прагматичний ефект. Тому у перекладі слід подати пояснення: *Після тижнів бездіяльності під час пожежі у світовій фінансовій системі, подібно до того, як Нерон грав на скрипці під час пожежі у Римі...*

Інтертекстуальні тропи є важливим елементом художніх і сучасних газетних текстів. Вони надають тексту багатозначності та образності. Часто у газетних текстах такі алюзивні тропи виносяться у заголовки чи у початок статті. Тропи, що базуються на експліцитних алюзіях, слід перекладати повністю тоді, як тропи, що мають за основу неатрибутовані алюзії, слід перекладати за допомогою додавання, пояснення алюзії у тексті або у виносках.

Література

1. Арнольд И.В. Семантика. Стилистика. Интертекстуальность. – СПб.: Изд-во С. Петерб. ун-та, 1999. – 444 с.
2. Знаменская Т.А. Стилистика английского языка. Основы курса: Учеб. пособие. – М.: Изд-во ЛКИ, 2008. – 224 с.
3. Ричардс А. Философия риторики // Теория метафоры. – М.: Прогресс, 1990. – С. 44–68.
4. Фатеева Н.А. Контрапункт интертекстуальности, или Интертекст в мире текстов. – М.: Агар, 2000. – 280 с.
5. Языковые божества Западной Европы. Энциклопедия. – М.: Изд-во Эксмо; СПб.: Мидгард, 2005. – 800 с.
6. Galperin I.R. Stylistics. – М.: Higher school, 1977.

УДК 802

ЖОЛОБОВА Т.Д.
(Хмельницький)

ДИФЕРЕНЦІЙОВАНИЙ ПІДХІД ДО ВИБОРУ ФАХОВОЇ ЛЕКСИКИ

У статті розглядаються способи розширення словникового запасу, методи роботи з фаховою лексикою, а також необхідність поєднання мовної практики та інших видів навчальної діяльності. Різні типи вправ під час роботи з навчальним матеріалом спрямовані на рецептивне оволодіння фаховою лексикою. Специфіка опрацювання фахових текстів дає можливість інтенсифікації навчального процесу.

У навчальному процесі запас фахової лексики займає значне місце. Згідно з програмою студент немовного вищого навчального закладу по закінченні курсу навчання повинен уміти: читати оригінальну літературу за фахом з метою одержання потрібної інформації, вести бесіду, робити повідомлення і розуміти іноземну мову на слух на основі вивченого мовного матеріалу. З метою достатньо вільного читання науково-технічної літератури та розуміння усних повідомлень, а також уміння порозумітись із спеціалістами, в першу чергу, потрібна кількісна і якісна конкретизація бажаних результатів навчання, тобто встановлення конкретних принципів та критеріїв володіння мовою на фонетичному, лексичному, граматичному рівнях. При цьому слід відмітити, що принципи відбору – це ті основи, на яких створюється система критеріїв відбору. Таким чином, поняття “принцип відбору” ширше за поняття “критерій відбору” [1]. З цією метою необхідно відібрати: фонетичний, лексичний (загальнономовний, загальнонауковий і термінологічний), морфолого-синтаксичний мінімум відповідно до з поставленої мети навчання.

Метою дослідження є пошук принципів і критеріїв підходу до відбору фахової лексики. Так, автори частотних словників частіше за все кладуть в основу статистичний принцип, що враховує частоту повторення слів у літературі. Виділення із загального відібраного мінімуму активної лексики проводиться на основі тематики для усного мовлення. Застосовують також ще два спеціальні принципи відбору: принцип виключення синонімів та принцип опису понять.